

Ocenianie kształtujące (OK)

Barbara Jastrzębska

VI LO im. J. Korczaka w Sosnowcu

*Twórcze uczenie się postuguje się twórczym myśleniem,
zaś twórcze nauczanie myślenie to wyzwala i stymuluje.*

Ocenianie kształtujące to sposób (strategia, metoda) stosowana przez nauczyciela podczas nauczania. Podstawowym celem stosowania tej metody jest stworzenie w klasie szkolnej atmosfery sprzyjającej uczeniu się i zmiana relacji pomiędzy uczniem a nauczycielem.

Moim celem jest przedstawienie elementów oceniania kształtującego i wzbudzenie pozytywnego stosunku do tej metody.

Ocenianie kształtujące można stosować na każdym poziomie nauczania, począwszy od wychowania przedszkolnego do kształcenia akademickiego. **Nieświadomie stosujemy je i w innych sytuacjach. Na przykład trener zespołu sportowego ma w przerwie w krótkich zdaniach ocenić grę zawodników, ale tak, by służyło to natychmiastowej poprawie stylu.** Nie ma również ograniczeń związanych ze zdolnościami i predyspozycjami uczniów. Ocenianie kształtujące stosowane **kompleksowo i konsekwentnie**. sprzyja rozwojowi każdego ucznia. Wydaje się jednak, że OK. warto wprowadzać przede wszystkim tam, gdzie nauczyciel nie jest zadowolony z efektów swojej pracy („tyle czasu im poświęcam, a rezultatów nie widać i Oni tego nie doceniają”). Najszybciej efekty stosowania OK. powinny być widoczne w pracy z uczniem „słabym”, niezmotywowanym lub mało aktywnym. Ocenianie kształtujące składa się z kilku elementów, które wiążą się ze sobą tworząc jednolitą metodę nauczania.

I tak nauczyciel stosujący OK.

- określa cele lekcji i przedstawia je uczniom.

Określaniu celów lekcji nie jest niczym nowym. Nauczyciel musi wiedzieć do czego zmierza i co chce by uczniowi po zajęciach lekcyjnych wiedzieli i potrafili. Elementem ważnym podczas stosowania OK. jest podanie celów uczniom.

Oczywiście język przekazu musi być dostosowany do wieku i możliwości odbiorców.

Przykład: klasa II szkoła ponadgimnazjalna realizująca podstawę z matematyki, temat lekcji: Rozkład wielomianu na czynniki z wykorzystaniem wzorów skróconego mnożenia.

Cele, które podałam uczniom: po zajęciach będziesz

1. zauważał wielomiany, w których można zastosować wzory skróconego mnożenia
2. zastosujesz te wzory do rozkładu wielomianów na czynniki

- ustala i podaje uczniom kryteria oceniania.

Nauczyciele formułują kryteria oceniania (wymagania edukacyjne, plany wynikowe) nie od dziś. Często są to wymagania określające nawet kryteria otrzymania poszczególnych stopni szkolnych. Rzecz w tym, że rzadko są one wykorzystywane w bezpośredniej pracy z uczniem. W OK wymagania muszą być konsultowane i przekazane uczniom, a co najważniejsze praca uczniów, ich aktywność musi być oceniana zgodnie z tymi ustaleniami. Kryteria oceniania zawierają fakty, dowody, które wskażą nauczycielowi i uczniowi w jakim stopniu uczeń zrealizował zamierzone cele.

Przykład: Kryteria oceniania do tematu lekcji: Rozkład wielomianu na czynniki z wykorzystaniem wzorów skróconego mnożenia.

- 1 poprawne zastosowanie wzorów $a^2 - b^2$, $a^3 - b^3$, $a^3 + b^3$ do rozkładu wielomianów na czynniki np.: $x^6 - 8$, $3x^4 - 6$.
2. rozłożenie wielomianu do najprostszej (nierozkładalnej) postaci
3. podczas rozkładania bezbłędne wykonywanie przekształceń arytmetycznych i algebraicznych.

- formułuje pytania kluczowe.

Pytania kluczowe mają pomagać uczniowi w podejmowaniu intelektualnych wyzwań, wzbudzać zainteresowanie tematem, pobudzać matematyczną twórczość, rozwijać język. Pytania kluczowe powinny wychodzić poza matematyczne algorytmy

Mogą być podawane do konkretnego tematu lekcji lub do całego szerszego zagadnienia (np.: działu). Pytania kluczowe powinny być ściśle związane z omawianym zagadnieniem, atrakcyjne i **dostępne dla ucznia**. W związku z powyższym budowanie pytań kluczowych na lekcje matematyki, zwłaszcza do czwartego etapu edukacyjnego, nie jest prostym zadaniem.

Przykłady: 1. Jak zmierzyć wysokość drzewa bez wspinania się na nie ?

2. Jak gruba będzie kartka po 100 krotnym zgięciu jej wzdłuż osi symetrii ?
3. 3. Ile razy głośniejszy jest szum samolotu od gwaru ruchu ulicznego ?

- stosuje informację zwrotną dotyczącą pracy ucznia.

Informacja zwrotna (IZ) jest najistotniejszym elementem oceniania kształtującego. Nauczyciel może ją stosować do sprawdzianów, kartkówek, prac domowych, odpowiedzi ustnych i wszelkiego innego typu aktywności uczniowskiej. Informacja zwrotna powinna zawierać cztery elementy:

1. wskazywać uczniowi dobre strony pracy oraz docenić to co uczeń już umie i potrafi
2. pokazywać co wymaga poprawy i dodatkowej pracy
3. wskazywać w jaki sposób uczeń ma pracę poprawić
4. wskazywać w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.

Oczywiście, że stosowanie IZ jest czasochłonne i pracochłonne. To sam nauczyciel musi przekonać się, że jednak warto, że uczniowie, którzy otrzymują wypełniony treścią komentarz mają większe szanse nauczenia się i zrozumienia zagadnienia. Doświadczenia nauczycieli praktyków mówią, że po jakimś czasie pisania IZ czas na to poświęcony jest coraz krótszy, a i efekty widoczne. IZ może być również stosowana w formie przekazu ustnego. W aktualnie obowiązującej podstawie programowej zapisano: „Każdy uczeń jest oceniany na co dzień, w trakcie całego roku szkolnego przez swoich nauczycieli. Właściwie stosowana bieżąca ocena uzyskiwanych postępów pomaga uczniowi się uczyć, gdyż jest formą informacji zwrotnej przekazywanej mu przez nauczyciela. Powinna ona informować ucznia o tym, co zrobił dobrze, co i w jaki sposób powinien jeszcze poprawić oraz jak ma dalej pracować. Taka informacja zwrotna daje uczniom możliwość, racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się, a zatem także poczucie odpowiedzialności za swoje osiągnięcia. Ocenianie bieżące powinno być poprzedzone przekazaniem uczniowi kryteriów oceniania, czyli informacji,

co będzie podlegało ocenie i w jaki sposób ocenianie będzie prowadzone.” Cieszy fakt, że twórcy podstawy docenili skuteczność informacji zwrotnej

- stosuje ocenę sumującą obok oceny kształtującej.

Obecnie w szkole powszechnie stosowana jest ocena sumująca. Ten tradycyjny sposób oceniania wiele rzeczy spłaszcza, nie daje uczniowi komunikatu co już potrafi a co jeszcze przed nim. Poza tym trójka trójce nie równa. Ocena sumująca, chociaż **niezbędna**, w praktyce szkolnej pełni przede wszystkim funkcję informacyjną i selekcyjną. Informuje ucznia i jego otoczenie (rodziców, władze szkolne) o wyniku, efekcie. I nieważne czy jest ona wyrażona w postaci liczby z zakresu od 1 do 6, czy też w postaci punktów lub procentów. Ocena sumująca, to pewnego rodzaju etykieta towarzysząca uczniowi przez długie lata szkolne. Próby obiektywizacji tej oceny są podejmowane nieustannie (przykładem są np.: zmiany w systemie maturalnym) . Przytoczę fragment pracy S. Racinowskiego z 60 lat ubiegłego stulecia „Podstawowym warunkiem wystawiania obiektywnej oceny jest dokładne uzgadnianie przedmiotu oceny, sformułowanego i jednoznacznie rozumianego stosowanego jednakowo przez wszystkich nauczycieli danej specjalności do wszystkich uczniów danej klasy” . Przy posługiwaniu się oceną kształtującą problem obiektywizacji oceny odpada. Oczywiście z oceny sumującej nie możemy zrezygnować, chociażby ze względu na obowiązujące przepisy szkolne, ale warto pomyśleć jak ten ważny element pracy szkolnej, ocenianie, wzbogacić o nowe treści. Ocena kształtująca , której podstawowym elementem jest informacja zwrotna pełni funkcję **wspierającą i motywującą**. Nauczyciel stosujący OK świadomie podejmuje decyzję o tym, w których momentach i w jakich proporcjach będzie stosował ocenę sumującą i kształtującą.

- zna i stosuje techniki zadawania pytań.

Podczas lekcji nauczyciele zadają uczniom kilka a nawet kilkanaście pytań. W OK. ważne jest aby te pytania wykorzystać do włączenia wszystkich uczniów do procesu myślenia i odpowiedzi na stawiane pytania. Nauczyciel stosujący OK.

1. wydłuża czas oczekiwania na odpowiedź (nie pyta znienacka);
2. wykorzystuje błędne odpowiedzi i pytania uczniów do rozważań zmierzających do

lepszego zrozumienia zagadnienia;

3. zachęca do udzielania odpowiedzi poprzez np.: niekaranie za błędne wypowiedzi;
4. stosuje zasadę niezgłaszania się na lekcji (daje wszystkim czas na przemyślenia);
5. daje możliwość konsultacji odpowiedzi w parach lub większych grupach;
6. kształci myślenie dywergencyjne.

- wprowadza samoocenę i ocenę koleżeńską

Uczeń, który potrafi ocenić sam siebie oraz ocenić swojego kolegę, to uczeń świadomy procesu w którym uczestniczy. Oczywiście, mówiąc o ocenie koleżeńskej i samoocenie mam na myśli tylko ocenę kształtującą. Uczeń oceniając siebie lub swego kolegę musi wiedzieć i uszczegółowić to co już potrafi, a czego nie i jakie czynności powinien wykonać aby sytuację poprawić. Ocenianie musi odnosić się do podanych kryteriów oceniania. Uczenie samooceny i oceny koleżeńskej, to długi proces., ale nie do przeceniania również w aspekcie realizacji celów wychowawczych.

- współpracuje z rodzicami

Współpraca z rodzicami, to obowiązek każdego nauczyciela. Ocenianie kształtujące przywiązuje do kontaktów z rodzicami dużą wagę. Jednym z celów współpracy z rodzicami ma być zmiana rodzicielskiej mentalności. Sedno powyższego stwierdzenia (życzenia ?) łatwo wytłumaczyć na przykładzie. Statystyczny rodzic po powrocie dziecka ze szkoły zadaje pytanie: „Co dzisiaj dostałeś? Z czego byłeś pytany?” Rodzic współpracujący z nauczycielem wspomagającym się OK zadaje pytanie: Czego się dzisiaj nauczyłeś? Jakie pytanie zadał Ci nauczyciel na języku polskim, jak sobie z nim poradziłeś, co powiedziałeś, co pominąłeś ?

Do Polski idea OK przywędrowała z Wielkiej Brytanii. Badania skuteczności stosowania OK w brytyjskich szkołach zostały przedstawione w raporcie Assessment and Classroom Learning. Raport i badania wykonano na zlecenie Brytyjskiego Towarzystwa Edukacyjnego. Głównymi wykonawcami byli Paul Blacka

i Dylan Wiliam – profesorowie Kings College. W Polsce promocją i propagowaniem oceniania kształtującego od 2003 roku zajmuje się przede wszystkim Centrum Edukacji Obywatelskiej. W roku 2005 na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej CEO rozpoczęło w pięciu województwach „Program Pilotażowy Oceniania Kształtującego”. Od tego czasu mamy w Polsce setki nauczycieli znających idee oceniania kształtującego, część z nich wprowadza je na grunt szkolny. Jest również bardzo duża grupa nauczycieli mocno zaangażowana w OK. Ci ostatni mają możliwości wymiany poglądów i doświadczeń za pośrednictwem CEO. Nauczyciele, praktycy. wymieniają następujące pozytywne strony wprowadzenia oceniania kształtującego:

- przeniesienie części odpowiedzialności za wyniki pracy na ucznia i jego dom rodzinny
- uczniowie nabywają umiejętność samodzielnego uczenia się
- indywidualizacja procesu nauczania
- zmiana relacji uczeń – nauczyciel na bardziej przyjazne

Warto spróbować...?!

Rys. Danuta Sterna , „matka polskiego OK.”

Bibliografia:

1. Paul Black, Christine Harrison, Clare Lee, Bethan Marshall, Dylan Wiliam, Jak oceniać, aby uczyć ?, Civitas, Warszawa 2006
2. Danuta Sterna, Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2006
3. Anna Malenda, O twórcze nauczanie-uczenie się matematyki, Podkowa, Gdańsk 2001